

A TÁRSADALOMVIZSGÁLAT ÚJ MÓDSZEREI AMERIKÁBAN.

A társadalomtudomány szülőhazája Anglia, kibontakozása azonban Amerikában ment végbe az utolsó két évtizedben. Amerika az ő fiatal életerejé, anyagi lehetőségei és pihent szelleme segítségével a szociális megismerés és politika terén is maga mögött hagyta a világháborúban elgyengült európai államokat, elfoglalva azt a helyet, melyet a mi Széchenyink látnoki víziójában már száz évvel ezelőtt megjövendölt számára.

Természetes, hogy a szociális munka terén Amerika érthette el a legjobb eredményeket és Amerikában dolgozták ki a szociális kutatás újabb elméleteit és módszereit is.

A világháborút az amerikai gondolkodók az emberi társadalom katasztrófájának, az embervezetés csődjének látták. A technika fénykorában, mikor a természettudományok ismerete és alkalmazása lehetővé tette az ember számára, hogy uralma alá hajtja és saját jóléte, boldogsága, magasabb céljai szolgálatába állítsa a természet erőit, megdöbbentő kontrasztnak érezték, hogy az ember tudatlanul álljon a társadalom jelenségeivel és törvényszerűségeivel szemben s ne tudja kiszámítani, irányítani és a közjó szolgálatába állítani a társadalmi erőket. Meggyőződésük szerint a világháború, ez a véres, céltalan és eredménytelen tömeggyilkolás, melyben mindenki veszített és amely évtizedekre veszélyeztette az emberiség egészének jólétét, boldogságát és magasabb céljait, csak azért törhetett ki, mert a társadalomtudományokban még barbáru elmaradott a világ.

Ez a gondolat sorakoztatott fel nagy erkölcsi, szellemi és anyagi erőket a társadalomtudományok szolgálatára a háborúutáni Amerikában. A széles mederben folyó gyakorlati szociális munka (család gondozás, gyárgondozás stb.) szinte kimeríthetetlen nyersanyagot szolgáltat. Egyetemek, tudományos intézetek, az alapítványok a tudósok ezrei számára teszik lehetővé a szociális tudományok művelését. Számos szakfolyóirat áll rendelkezésre, ilyenek az American Journal of Sociology, Journal of Applied Sociology, Sociology and Social Research, The Social Service Review, The Survey, Journal of Personnel Research, The Journal of Social Forces, Social Research stb. E folyóiratokat többnyire egy-egy nagyobb egyetem adja ki, mögöttük pedig az egyetem szociológus pro-

fesszorai és a tanszékek nagyszámú személyzete állanak, mint állandó munkatársak. Nagy számmal vannak szakegyesületek is — ezek közül legfontosabb az American Sociological Society, — mely állandóan publikál értékes munkákat.

Megjegyzendő, hogy szociológián kívül az amerikai felfogás még számos más tudományt sorol a «szociális tudományok» gyűjtőneve alá. Ez elgondolás szerint szociális tudomány mindaz, ami az emberrel mint társaslénnyel foglalkozik, így a történelem, politika, pszichológia, pedagógia.¹

Az amerikai falukutatás azokat az eszközöket és módszereket használja, melyek az általános szociális kutatás szempontjából használhatónak bizonyultak. Lundberg² szerint a szociális kutatásban ugyanúgy kell eljárni, mint minden más tudományos kutatásnál. Az első lépés a hipotézis felállítás. Ezt követi az adatok megfigyelése és feljegyzése. A harmadik lépés az adatok osztályozása és rendezése. Végül jön az általánosítás: rövid megfogalmazása az okozati összefüggéseknek olyan formában, mely érvényes minden hasonló jelenségre vonatkozólag, ha a megadott feltételek mellett tanulmányozzuk őket. Ez az eredmény a tudományos «törvény», melyről tudunk kell, hogy még a természettudományok terén sem lehet abszolút és tökéletesen pontos. A törvényszerűségek eredményeit még a természettudományokban is állandóan változtatják és javítják az újabb, pontosabb megfigyelések alapján. A teljes pontosság hiánya azonban nem von le a törvényszerűség felismerésének értékéből. Így például a szabad esés törvénye azt határozza meg, hogyan esnek a testek a tengerszínén és légüres térben — ami a természetben elő nem fordul — ez a törvény mégis módot ad számításokra és összehasonlításokra, melyek e törvény felfedezése előtt nem voltak lehetségesek.

A társadalmi jelenségek tudományos tárgyalásával szemben gyakran hozzák fel, hogy anyaga teszi ilyen tárgyalásra alkalmatlanná — lévén anyaga: az embercsoport, a leginkább komplex jelenség. Az amerikai szakember³ azzal felel erre, hogy a komplex fogalom szubjektív — azt érezzük komplexnek, amit egyelőre nem ismerünk. Az embercsoport viselkedésének megvannak a törvényei — egy-egy csoportról nagy valószínűséggel megmondhatjuk előre, hogy tagjai mikor fognak enni, milyen ruhát fognak hordani stb. Mindennapi életünkben folyton számolunk azzal, hogy embercsoportok hogyan fognak viselkedni, adott körülmények között. Nagy valószínűséggel meg tudjuk jövendőlni, hogy p. o. városunkban a

¹ Az irodalom, művészettörténet stb. már nem tartoznak ide, mert nem az emberrel, hanem az emberi alkotással foglalkoznak — az ilyenek «Arts» = «művészetek» címmel foglaltatnak össze — míg a harmadik kategória: a természettudományok.

² Lundberg, George A.: Social Research. New York—London. Longmans, Green and Co, 1929. 4. 1.

³ Bernard, L. L.: The Objective Viewpoint in Sociology. American Journal of Sociology. 25. kötet. 30 1.

jövő évben hányan fognak születni, meghalni, házasodni stb., — feltéve hogy az adott körülmények nem változnak lényegesen.

A szociális kutatás egyik alapvető problémája s mindmáig vita tárgya, hogy megfogható-e a társadalomtudomány anyaga kvantitatív, statisztikai módszerekkel, számolással, méréssel, vagy pedig e téren főleg a kvalitatív leírások útján szerezhetünk ismereteket.

Az amerikai körökben is tekintélynek elismert angol Webb házaspár például a történelmi, kvalitatív módszert képviseli.¹ Sidney és Beatrice Webb majdnem félszázados munkásságuk során kidolgoztak egy gyakorlati módszert, mely főleg a szociális intézmények fejlődésének tanulmányozására alkalmas. Szerintük a szociológusnak fel kell használnia minden anyagot, melyet számára a statisztika nyújt — azonban nem szabad önmagát a statisztikussal összetéveszteni.¹

Ezzel az elgondolással ellentétben a tipikusan amerikai szellemű, materialista Lundberg szerint, minden mérhető és a tudományos munkának a szociológiában is elsősorban mérésen és számoláson kell felépülnie. A roppant feladat és lehetőség szerinte éppen a jelenleg nem ismert mérési módszerek meglelésében áll.

Természetesen a Webb házaspár és követőik nem vonják kétségbe a kvantitatív mérések értékét és a Lundberg-iskola sem tagadja, hogy vannak dolgok, melyeket kvalitatív jelzőkkel érthetőbben ki lehet fejezni. De Lundberg szerint a «vörös» vagy «zöld» fogalmak is akkor lettek alkalmassá a tudományos tárgyalásra, mikor már rezgésszámokban és hullámhosszakban is ki lehetett fejezni őket. A kvantitatív módszer természetesen sokkal fáradtságosabb és szárazabb, de követői szerint csak ez nevezhető komoly igyekezetnek az igazság felderítésére.

Minden munka, mely a szociológia körébe eső adatgyűjtésről szól, hangsúlyozza az objektivitás roppant fontosságát. Lundberg, — kinek jellegzetes gondolatmenetét a következőkben alapul vesszük, — felsorolja a fontosabb hibaforrásokat, melyek helytelen megfigyelést eredményezhetnek, — kezdve a neuro-muszkuláris beidegzésektől. Figyelmeztet arra, hogy részrehajlás és előítélet minden tudományos megfigyelést befolyásolhatnak, de sehol sem annyira, mint a társadalomtudományban, melynek anyaga közel áll érzelmi komplexumainkhoz. Vigyázni kell és nem szabad elvetni tárgyilagos megfigyelés eredményét akkor sem, ha az az «észszerűség»-gel, a «józan gondolkodás»-sal ellenkezni látszik. Ez utóbbi nevekkel ugyanis főleg eddigi tapasztalataink eredményét jelöljük, — vigyázzunk, hogy ezek helyt adhassanak esetleg egészen újszerű tapasztalásnak is.

A természettudományok terén régóta tudjuk, hogy az emberi érzékszervek egyszerű benyomásai mennyire csalékonyak, határozatlanok és

¹ *Webb, Sidney and Beatrice. Methods of Social Study. London New York. Longmans, Green and Co. 1932.*

megbízhatatlanok. Ezért kellett kitalálni a mesterséges módszereket arra, hogy tárgyilagossá tegyük, standardizáljuk a nyers, érzéki benyomásokat és kiterjesszük körüket. Arra kellett törekedni, hogy a tárgyilagossá tesz-
közök lehetővé tegyék különböző emberek számára, hogy hasonlóan érzékeljenek, továbbá ki kellett fejleszteni a szimbólumok és a terminológia standardizált rendszerét, hogy az érzékelt benyomások pontosan feljegyezhetőek legyenek. A természettudományok eszközei p. o. a mérleg, a mérőléc, a teleszkóp, a mikroszkóp, mikrofon, termométer és barométer — és amint a természettudományok haladása ezek kitalálásával volt kapcsolatos, éppúgy valószínű, hogy a szociális tudományok csak akkor fognak teljesen kibontakozni, ha megtaláljuk azokat az eszközöket, melyekkel társadalmi jelenségek megfigyelését standardizálni lehet.

Mindeddig a szociális tudományok rendelkezésére nem áll egyéb mérőeszköz, mint kérdőívek, osztályozó lapok és a különböző statisztikai eljárások.

A társadalomtudományok terén nagy nehézségei vannak az annyira szükséges kísérleti módszer használatának is. De ne felejtjük el, hogy a társadalomra vonatkozó törvényhozás nem más, mint egyes nemzetekkel történő nagy társadalmi kísérletezés. Eddig úgy látszik, hogy leginkább a közegészségügy terén vannak az ilyen kísérletezésnek mérhető eredményei. (Mérhető és számadatokkal igazolható p. o., hogy a védőnői munka egy-egy faluban vagy városrészben leszorítja a csecsemőhalálozás számát, stb.) Fontos tehát, hogy egy-egy, a társadalmat mélyebben érintő törvény érvénybe lépése előtt pontosan feljegyezzük az akkori állapotra jellemző adatokat és azután, ugyanígy felvéve az érvénybelépés utáni állapotot, levonhassuk a következtetést.

A statisztika technikája lehetővé teszi, hogy mindjobban felismerjük a variábilis tényezőket. Lehetővé teszi ugyanez az általánosítást. Kifejlesztett a statisztika olyan műszereket is, mint például a konjunktúra barométere, melynek segítségével egykor talán majd meg lehet jósolni a várható szociális időjárást. Sajnos, egyelőre igen hiányosan gyűjtik a társadalomra vonatkozó adatokat. Az egyes államokban átlag 10 évenként szokásos népszámlálás anyaga aránylag kevés és rendkívül nyers. Amerikában városok, közületek igyekeznek pótolni a hiányt, de baj, hogy az egyes adatokat nem lehet összehasonlítani, mert nem egységes szempontok szerint gyűjtik azokat. A legelsőrendű szükséglet a szociális tudományok terén gondosan kidolgozott program lenne a társadalmi jelenségek standardizált adatainak gyűjtésére. Az ilyen programot azonban az amerikai szerzők is még csak sürgetik.

A terminológia egysége és határozottsága terén is sok a hiányosság. A legtöbb vita abból származik, hogy azonos kifejezéseken különböző emberek mást és mást értenek. A természettudomány is így kezdte használni p. o. a többé-kevésbbé pontatlan «lóerő» kifejezést, mely akkor lett

tudományos értékűvé, mikor a tudósok megállapodtak abban, hogy az másodpercenként 75 kilogrammért jelent. *Csoport, társadalom, köz, község, közösség, közvélemény, primitív, tudatosság* stb. csupa olyan kifejezés, melyekkel a társadalomtudomány állandóan dolgozik, de amelyek a legnagyobb mértékben pontatlanok és határozatlanok. 1905-ben Albion Small¹, majd 1927-ben E. E. Eubank² próbálkoztak a szociológia legfontosabb angol kifejezéseinek meghatározásával, azonban az eredmény csak nagyon lassan mutatkozik. Az sem sokat segített, hogy az amerikai statisztikai társaságnak állandó bizottsága van a terminológia terén való egység biztosítására.

Az egységeknek, melyekkel dolgozunk, megválasztása és pontosabb meghatározása még szintén hátra van. Jerome szerint az ilyen egységgel szemben azok a követelmények, hogy legyen 1. *megfelelő*, vagyis alkalmas az éppen szóbanforgó cél elérésére, 2. *tiszta*, azaz mindenki által érthető, 3. *mérhető*, vagyis mentes a filozófiai és metafizikai elemektől, 4. *összehasonlítható*. Vigyázni kell, hogy az egység értelme meg ne változzék a vizsgálat ideje alatt, mint ahogy például a «város» vagy «tanya» fogalma változhatik az egyes népszámlálások között.³

Mint minden tudomány, a társadalomtudomány is az egyezéseket kutatja a jelenségek nagy számában és ezért a hasonlóságok és különbségek alapján kell kategóriákba osztani a jelenségeket. Az osztályozás tudományos értéke pedig attól függ, hogy mi a száma és fontossága azoknak a közös tulajdonságoknak, melyek alapján egy kategóriába sorozzuk a jelenségeket. P. o. lehetséges volna egy ország házait színük szerint osztályozni. Azonban hiába állna rendelkezésünkre pontos eredmény — abból fontos következtetéseket levonni nem tudnánk.

A helyes osztályozás szabályait Westaway a következőkben próbálja megállapítani. 1. A kategóriák legyenek kölcsönösen *kizárólagosak*, vagyis egy adatot se lehessen több kategóriába elhelyezni. Az osztályozásnak csak egy alapja lehet és ennek tárgyilagosnak kell lennie. 2. Az osztályozás legyen *kimerítő*, vagyis foglalja magába az összes tanulmányozott adatokat. 3. Az osztályozás legyen *alkalmas*, vagyis feleljen meg a célnak, melyet megkívánunk közelíteni, a problémának, melyet meg akarunk világítani.⁴

Ha már meghatároztuk valamely kutatás általános célját, ha megállapodtunk az alapvető hipotézisben, melyet az eredmény bizonyítani vagy cáfolni fog, ha a rendelkezésre álló dokumentumok már mind megvizsgáltattak, el kell határozni, hogy mi lesz a helyszíni vizsgálat módszere. Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy mi a minimum, vagyis hogy

¹ *Small, Albion: General Sociology.* 29 f.

² *Eubank, E. E.: The Concepts of Sociology Social Forces.* 5. köt. 1927. 386 l.

³ *Jerome, Harry: Statistical Method.* Harper and Brothers. New York 1924.

⁴ *Westaway, F. W.: Scientific Method.* Blackie and Son. London, 1912. 216 l.

az adatok összességéből mennyi az, melyek ismeretében és vizsgálata után már reprezentatív eredményt lehet nyerni. Természetesen legkívánatosabb az összes adatok felsorolása, de ez nem mindig lehetséges. A kutatás terjedelme tehát a minimális és a teljes között lesz elhelyezendő, aszerint, hogy a kutatónak mennyi idő, pénz és felszerelés, illetőleg segéderő áll rendelkezésére.

Az adatgyűjtésnek tipikus formái: 1. A közvetlen szóbeli érintkezés valamely egyénnel vagy csoporttal. 2. Kérdőív kitöltése a kutató által saját tapasztalatairól. 3. Kérdőív kitöltése a kérdezett által a kutató személyes felügyelete nélkül.¹

Az hogy a kérdőívnek mennyire kell részletesnek lenni, attól is függ, hogy az adatgyűjtést gyakorlott vagy gyakorlatlan emberek végzik. Gyakori hiba, hogy a kérdőív megfogalmazása szuggerál vagy legalább is megenged egyrészt szubjektív, másrészt bizonytalan válaszokat.²

Szuggeráló kérdéseket és olyan kérdéseket, melyre a kérdezett csak számítás után tud felelni, kerülni kell. Épígy kerülni kell a felesleges kérdéseket is. Nem szabad felvenni a kérdőívre mindent, ami az ember eszébe jut, ami «érdekes lehet» vagy «hasznos lehet», mert pénzben és időben pazarlás az ilyen. Soha nem szabad felvenni egy kérdést a kérdőívre, míg nincs róla tiszta képünk, hogy pontosan miként akarjuk az eredményt felhasználni és hogy az miben fog hozzájárulni a kutatás céljának eléréséhez. Végül gondolni kell arra is, hogy vannak kérdések, melyek a megkérdezettekben ellenszenvet váltanak ki és bár az információ értékes lehetne, meggondolandó, hogy ezekkel nem veszélyeztetjük-e a tanul-

¹ Az egyes szerzők részletesen foglalkoznak az adatgyűjtés apró, technikai fogásaival is. A blanketta, mellyel a kutató az adatgyűjtést megkezdi, komoly megtervezést igényel. Az adatgyűjtő-lap legyen olyan formájú, hogy kényelmesen elférjen az iratszekrényben vagy kartotékfiókban, melyben tartani fogjuk. Hacsak lehetséges, ne legyen akkora, hogy összehajtásra szükség legyen. A papiros minőségét az határozza meg, hogy mennyi előrelátható kezelés vár majd a kitöltött lapokra. Mindenesetre elég jónak kell lenni a papirosnak arra, hogy tintával lehessen ráírni és hogy kezelés közben ne szakadjon. Néha ajánlatos kartonlapokat használni, ezekre könnyen írhat az összeíró akkor is, ha kezében kell tartania őket és ha nemcsak egyszer akarunk konklúziókat levonni belőlük, akkor merevségük nagyon megkönnyíti a keresést, válogatást, stb. Tekintetbe kell venni azonban, hogy drágábbak és több helyet foglalnak el, mint a vékony papír. Az egyes kérdések elhelyezése a lapon úgy történjék, hogy kényelmessé tegye a szem számára egy-egy vonal vagy betűoszlop követését. A betűk relatív nagysága, a címek elhelyezése éreztesse a blanketta egyes részeinek egymáshoz való viszonyát. Rokon kérdések legyenek közel egymáshoz. Minden tétel legyen világosan megjelölve számmal vagy betűvel, hogy könnyen megtalálható és más lapok hasonló természetű adatával egybevethető legyen. Minden cédulán legyen megjelölve, hogy hol a helye és hová kell visszatenni, ha onnan máshová keveredett. Ez a megjelölés lehet szám, cím vagy dátum. A címek legyenek elég teljeseek ahhoz, hogy lehetőleg tökéletesen kifejezzék azt, hogy milyen adatok vannak alattuk, de elég világosak, hogy átlagos intelligencia megértse őket. Félreérthető szavakat és mondatokat szigorúan kerülni kell, annak pedig, aki az adatokat felveszi, egészen pontosan kell tudnia, hogy mit jelent egy-egy kérdés.

² Hacsak lehetséges, úgy kell megfogalmazni a kérdést, hogy egyszerűen «kipipálás» lehessen a kérdést vagy megfigyelést rögzíteni, esetleg szavak aláhúzásával vagy áthúzásával, számmal vagy az «igen», «nem» szavakkal.

mány célját. Különösen fontos ez, mikor a kutatónak szüksége van a megkérdezettek jóakarató kooperációjára. Így az amerikai megfigyelés szerint sokan nem szeretnek felvilágosítást adni szellemi vagy testi hibákról, házas- és szexuális életről, szeszes italok élvezetéről stb. Ha az egész tanulmány fő célja nem kifejezetten ilyen kérdésekben való tájékozódás, — ajánlatos ezekről nem kérdezősködni és nem kockáztatni a komolyan óhajtott információt.

A szociális kutatónak, aki adatokat gyűjt, szüksége van bizonyos tekintélyre és támogatásra. Ugyanis, a természettudományokkal ellentétben, szociális téren többnyire szükség van a vizsgált anyag jóakarató kooperációjára. Helyes tehát, ha megtudjuk szerezni a hatóságok és olyan emberek, továbbá intézmények támogatását, akikre a közönség hallgat. A sajtó útján történő előzetes beharangozás jó szolgálatot tehet.

Ha postán küldjük szét a kérdőívet, mellette kell lennie annak a levélnek, mely megmagyarázza a kutatás célját és meggyőzi a kérdezettet, hogy közcélú dolgot végez mikor válaszol. Lehetőleg valamely ismert intézmény vagy szervezet neveztesse meg, mint amely a kutatást pártfogolja. Ha a válasznak postán kell érkeznie, feltétlenül csatolandó a megcímezett és bélyeges válaszboríték.¹

Lundberg és Toops tanácsainak értékét csak az ismerheti fel teljesen, aki hosszabb ideig élt Amerikában, például valamely főiskolai kollégiumban, hová átlag hetenként érkezik egy-egy kérdőív. Diákokhoz és diákleányokhoz a legfantasztikusabb kérdéseket, intézik egyrészt üzleti vállalatok, melyek azt akarják megtudni, hogy mennyi, milyen árú harisnyát vagy toiletté-szert vásárolnak, milyen minőséget, színt stb. kedvelnek, másrészt különböző sajtóvállalatok, melyek érdekes cikkeket akarnak összeállítani például arról, hogy az egyetemi hallgatók milyen százaléka kedveli az intellektuális férfit, a jólfésült férfit vagy az izomembert. Vannak azután valódi és áltudósok, akik gyakran a társadalomnak olyan árnyalatú problémáiba kívánnak betekintést nyerni, melyekre nézve nálunk statisztikai adatgyűjtés megindítása szinte elképzelhetetlen.

Ha adatgyűjtők útján kell megszerezni az adatokat, akkor fontos az adatgyűjtők alkalmazása és megszervezése, — mondja Lundberg. Legfontosabb követelmény, hogy az adatgyűjtő képes és hajlandó legyen az utasítások pontos és részletes betartására. Éretlen, gyakorlatlan és tapintatlan adatgyűjtőket nem szabad alkalmazni, mert nemcsak adataik megbízhatatlanok, de ezenkívül a tudományos kutatás ellenségévé teszik

¹ A kérdőívek szétküldésének is megvannak a technikai fogásai. Ajánlatos egyszerre adni postára az összes kérdőívet. Toops szerint legjobb úgy küldeni őket, hogy a címzett pénteken este vagy szombaton reggel kapja meg őket. Többnyire szükséges egy vagy több sürgetést küldeni. (*H. A. Toops* «Validating the Questionnaire Method.» *Journal of Personnel Research*. 2. köt. 1923. 153 l.)

a közönséget. Ez utóbbi tanácsot nem lehet elég melegen ajánlani a magyar falukutatás figyelmébe.

Az adatgyűjtő feladata, hogy különböző lélektani fogásokkal megszerezze és kivegye a kikérdezett emberekből az igazat. Mindig az informáló típusához kell igazodni, mert vannak például tárgyilagos emberek is, akik szívesen mondják meg a teljes igazságot a kutatás érdekében és ezek rossznéven veszik a kerülő utat.¹ Általában az a tapasztalat, hogy legtöbbet akkor tudunk meg, ha engedjük a kérdezettet folyamatos elbeszélés formájában előadni, lehetőleg ritkán szakítjuk meg, rávezetjük, hogy időrendben mondja el a dolgokat és ha a feleleteket nem kérdésre kapjuk, hanem a kérdéseket csak arra használjuk, hogy megindítsuk velük az elbeszélést.

Az úgynevezett «interview» kérdésének nagy irodalma van Amerikában, éppígy a «survey»-nek, melyet nálunk a «szociografiai felvétel» néven szoktak jelölni. Az interview egész tárgykörét felöleli a «How to Interview» c. nagy tanulmány, mely számos kísérletet közöl és részletes javaslatokat az interview tökéletesítésére.² Stuart A. Rice könyve a «Methods in Social Science» kritikai analízise a különböző módszereknek.³ Széles körben használatos, de nem túlságosan értékes az Introduction to Social Research.⁴ Többre becsülik ennél ma is Lindemann híres «Social Discovery»-jét, melyben logikus összefoglalását adja a szociális kutatás módszereinek⁵ A múlt évben jelent meg az utolsó ily tárgyú könyve Fry C. Luther munkája: *The Technique of Social Investigation*, mely az eddigi eredményeket ismerteti és kitűnő bibliográfiát nyújt.

A szociografiai felvételek technikája iránt Magyarországon újabban egyre több érdeklődés nyilvánul meg, ezért az utóbbiakkal külön foglalkozunk.

A «szociografiai felvétel» fogalma nagyon sokféle vállalkozást foglal össze, sokfélé, akár tartalom, terjedelem, cél vagy módszer szempontjából nézzük őket. Mikor a piramisok építése előtt népszámlálást rendeltek el Egyiptomban, az már szociografiai felvétel volt s a mai népszámlálás is az. Azonban egyes községek szükségét érezték, hogy róluk ennél pontosabb és részletesebb felvétel készüljön, — többnyire azért, hogy ezáltal könnyebben lehessen elérni a község céljait. E célok lehetnek üzletiek, lehetnek a lokálpatriotizmus emelését célzóak vagy lehet a felvétel reformok, újjászervezések alapja. A szociografiai felvétel mindenesetre annak

¹ Bogardus E. S.: The Social Research Interview. Journal of Applied Sociology. 10 köt. 69 1. 1925.

² Bingham, Walter van Dyke and Moore, Bruce, Vidor: How to Interview. New-York Harper and Brothers. 1931.

³ Rice, Stuart A.: Methods in Social Science. Chicago. University of Chicago Press. 1931-

⁴ Odum, Howard W. and Jocher, Katherine: An Introduction to Social Research. New York. Holt. 1929.

⁵ Lindeman, Eduárd C.: Social Discovery. New-York. New Republic Inc. 1924.

bizonyosága, hogy az emberek egyre jobban érzik, hogy csak a fennálló körülmények pártatlan vizsgálata után lehetünk abban a helyzetben, hogy társadalmi kérdésekben értelmesen cselekedjünk.

A szociográfiai felvétel nem más, mint rokon problémák kutatásának koordinált rendszere. A felvételnek fel kell használnia az összes módszereket és nem lehetnek saját külön módszerei, melyek különböznek az általános szociológia kutatási módszereitől. Csupán azért kell egyéb szociális kutatástól megkülönböztetni, mert hangsúlyozandó benne az, hogy egyéni kutatások koordinációja és erre az adatgyűjtés szervezésénél tekintettel kell lenni.

Chapin szerint a követendő eljárás valamely község szociográfiai felvételénél a következő:

«Össze kell hívni egy központi bizottságba minden segíteni és közreműködni kész helyi érdekeltséget. Ezután egy kívülről való szakembert kell alkalmazni, hogy tervezze meg és vezesse a kutatást. A vezető ekkor többnyire hasznosnak ítéli, hogy bevonja a munkába az országos szervezeteket is. Gyors, vázlatos felvételt kell készíteni a helyi viszonyokról, mely többnyire rögtön felszínre hozza a krónikus és akut szociális bajokat, megmutatva, hogy hol kell intenzív tanulmányt folytatni bizonyos kérdések felderítésére.»¹

Az amerikai szerzők nem győzik eléggé hangsúlyozni, hogy milyen nagy szükség van arra, hogy a szociográfiai felvételeket szakemberek vezessék. Túlsók az olyan felvétel, mely a propaganda szolgálatában áll és nem az igazságot világítja meg, hanem csak olyan tényeket gyűjt, melyek alkalmasak igazolni a felvételt készítő egyén vagy csoport programját.

A szociográfiai felvételek legnagyobb hibája mindmáig az, hogy nem készülnek standardizált eljárás szerint és ennél fogva nem lehet összehasonlítani az eredményeket. Itt is legfontosabb követelmény marad a normák megállapítása és az eljárás standardizálása. Ez irányban mégis sokat tesznek Amerikában a *Russell Sage* és a *Laura Spelman Rockefeller* alapítványok, épúgy mint egyes kisebb hasoncélú intézmények.

Az Északamerikai Egyesült Államokban, hol közhit szerint túlteng az ipari kultúra, a közelmúltban igen intenzív kutatás tárgyává lettek a földművelő lakosság szociális problémái is. Kitűnő tanulmányok egész sora tanúskodik erről. Még az 1920-as években jelent meg p. o. C. J. Galpin professor szerkesztésében a Century társaságnak a falu és farm problémáival foglalkozó kiadványsorozata.² E könyvek nagyrészt bibliográfiá-

¹ *Chapin. F. S.: Field Work and Social Research. The Century Co. New York. 1920. 109 1.*

² A kötetek címei és szerzői: L. Stewart: A föld szociálökonomiája. M. M. Atkeson: A nő a farmon. Th. B. Marry: Falusi községek. C. C. Taylor: A falu szociálpszichológiája. I. H. Kolb.: A földműves község. H. P. Douglass: A városkörnyéki település. W. H. Wilson: A földműves egyháza. C. J. Galpin: Rurális szociális problémák. E. S. Kirkpatrick: A földműves életstandardja.

val vannak ellátva és mindegyik rámutat nagyszámú megelőző munkára.

Vessünk egy pillantást p. o. Galpin prof. könyvére,¹ mely egyike a kvalitatív módszer jellegzetes produktumainak.

A könyv ismerteti az amerikai farmer gazdálkodás történetét a pionir időktől kezdve; a földművelés lassú előrehaladását az amerikai kontinens területén keletről nyugat felé és azokat a jellegzetes vonásokat, melyek az amerikai földmívést az európaiától megkülönböztetik. A szabad területek, a végtelen lehetőségek, a nyugati határvonalon folyó fiatalos erőkifejtés és annak visszahatásai nevelték az amerikai farmert. Mégis, gondolkodásban az amerikai farmer és a világ minden más földművese között nagy hasonlóságok vannak.

A földműves, — minden másfoglalkozású emberrel szemben, nem holt anyagot formál saját kénye-kedve szerint, hanem az eleven étellel foglalkozik, élőlényeket sokasít. Egy búzaszemet elvet, hogy legyen belőle harminc pontosan ugyanolyan búzaszem, mint az eredeti. Egy dísznőből lesz hat, ugyanolyanok, mint az anyakoca volt. Szellemesen szembeállítva mutatja Galpin a vasmunkást, a materialistát, aki úgy érzi, hogy a világot és az életet saját elgondolása szerint alakíthatja — és a földmívést, a primitív teleológust, aki az élet dolgait rábízta egy belső, bölcs törvényszerűsége, mely az eredményt idő és türelem és némi körülmények után önmagától hozza, mindig ugyanabban a formában. Ezért marad a földműves lényében konzervatív.

Foglalkozása teszi a földmívést igénytelené és fatalistává is. Ha a jég elverte a termést, kár lázadni, meg kell elégedni azzal ami maradt.

A gyanakvás és bizalmatlanság, ezek az örök földműves tulajdonságok abban lelik magyarázatukat, hogy a földművesnek barátja az eső, — de ha sok van belőle, akkor ellensége. Barátja a napfény, — de nem lehet tudni, mikor változik ellenséges szárazsággá. Ezért nem bízik senkiben a földműves: nem tudja mikor lesz a barátból ellenség.

A régi farmerrel szemben azonban, kit egyrészt munkája természete, másrészt munkájának időbeli végtelensége, végül a magányos élet jellemzett, a jövő a modern farmeré. Ez utóbbi típus már nem bíz mindent a természetre, hanem céltudatos tenyésztéssel befolyásolni próbálja produktumait és formálni, javítani saját életét is. A földművescsalád munkájának sem kell feltétlenül hajnaltól éjszakáig tartania. — Az iparban is hajnaltól éjszakáig dolgoztak valamikor a munkások és a nyolc órai munkaidő kivívása gondolat, szervezés és hosszú küzdelem lépérlépésre elért eredménye volt. Különösen a földművesasszony robotos munkájának racionalizálását ajánlja Galpin.

A farmer életstandardjának kérdése képezi a könyv gerincét. Energikus követelése az egész mű annak, hogy állapítsák meg a farmok

¹ Galpin, Charles Josiah: Rural Social Problems. New York and London. The Century Co. 1924.

népe számára is az a minimális életstandard, melyet az ipari munkásság bérharcaiban eredményes fegyverként használ.

Számos gyakorlati tanáccsal is szolgál Galpin arra vonatkozólag, hogy miként emelheti a földművescsalád saját életszínvonalát, p. o. konyhakert fejlesztése, a ház tisztántartása stb. útján.

Külön fejezetekben tárgyalja a könyv a földműves bevásárlási forrását, a földbérletek kérdését, az iskolázás, betegápolás, templomlátogatás, modern intézmények kérdését. Egy fejezet a farmrendszer védelmének van szentelve, egy másik a földművelők vándorlásának. A szerző, aki földműves család gyermeke volt és akinek könyvét nagyon sok emberi melegség jellemzi, a falu problémáját menekülés problémájaként tünteti fel: az amerikai farmok 30 milliónyi népének meg kell menekülnie attól a fejlődésben való megakadástól, amit a paraszttársadalom jelent, — mégpedig nem úgy, hogy az emberek java otthagyja a farmot, hanem úgy, hogy a földműves-élet magasabbrendű élet lesz.

A célt általánosságban megjelölő művek után jött a részletes adatgyűjtés, mely az amerikai farmer bevételével, kiadásával és életstandardjával foglalkozik.¹

Beható tanulmány tárgyává tették egyes vidékek farmer-családjait² — ezen a téren különösen sok érdemet szerzett a wisconsini farmer-vidék központján levő Wisconsin-Egyetem mezőgazdasági kísérleti állomása. Ez utóbbi állomás az Egyesült Államok földművelésügyi minisztériumával (Department of Agriculture) együtt adott ki nemrég egy kitűnő tanulmányt a földművescsalád életciklusáról. E tanulmány célja annak megállapítása volt, hogy miként változik a farmer-család bevétele és kiadása gyermekeik növekedése során, amivel lehetővé kívánták tenni a fiatal földműves- és háziasszony számára, hogy életreszóló gazdasági tervet készítsenek.³

Amerika földműves lakosságának túlnyomó része farmokon él, tehát a magyar tanyarendszernek megfelelő elhelyezkedésben. Vannak azonban földműves falvak is.

Az Institute of Social and Religious Research az 1923—24—25-ik években országos tanulmányt végeztetett E. S. Brunner vezetése alatt az Egyesült Államok földműves faluinak és azok népének leírására. Az eredményt öt kötetben bocsátotta közre. Ezek: I. A Census Analysis of American Villages.⁴ (Amerikai faluk a népszámlálás alapján analizálva.) II. American Villagers.⁵ (Amerikai falusiak.) III. United Churches. (Egyesült Egyházak.) IV. American Agricultural Villages. (Amerikai

¹ Willson, E. A.: Incomes and Cost of Living. North Dakota. 1923—21.

² Kirkpatrick, Mc Nall and Cowles: Farm Family living in Wisconsin. Wisconsin. 1933.

³ Kirkpatrick, Tough and Cowles: The Life Cycle of the Farm Family. Wisconsin. 1934.

⁴ Lorge, Ivritig. New York. Columbia University. 1933.

⁵ Fry, C. Luther de S. New York. Doubleday, Doran and Co. 1928.

földműves faluk.) V. Village Communities.³ (Falusi közösségek.) Különösen kiemelendő ez az utolsó kötet, melynek első része összefoglalja az egész tanulmány eredményeit, második része pedig teljes egészében közöl nyolcat a szerzők által eszközölt 140 faluszociográfiai felvétel közül.

Amerikában falu és kisváros között nagyobb a hasonlóság mint Európában. Éppen ezért érdekes a falukutató számára is a Lynd házaspár tanulmánya egy amerikai kisvárosról. A leírás célja, hogy a kisváros tükrében megmutassa a jelenkori amerikai élet és civilizáció képét.¹ Dwight Sanderson falutanulmánya már azt a célt tűzi maga mellé, hogy természetrajzi leírását adja egy szociológiai csoportnak, lévén abban az eléggé elterjedt meggyőződésben, hogy a szociológia a biológiai tudományok alcsoportja.² Mindenesetre vannak meglátásai és a könyv buzdítás a további falukutatásra.

Az amerikai életnek egy meglehetősen sötét oldalát mutatja be Helen Russel Wright roppant gonddal készült alapos tanulmánya, mely a vasúti pályamunkások társadalmának pontos keresztmetszetét adja, különös tekintettel ezek gyermekeinek jólétére. A szerző a kvalitatív és kvantitatív módszer szerencsés kombinációjával dolgozik. Könyve konklúziója, hogy a gyerekeknek joguk van emberséges viszonyok közt élni, azt pedig nem tehetik, hacsak a pályamunkások jövedelme jóval magasabb nem lesz.

Hogy e könyv nem lesz pusztában elhangzott szó, azt valószínűsíti, hogy az Egyesült Államok munkaügyi minisztériumának kiadásában jelent meg.³

A közelmúltban beállt nagy gazdasági és politikai változások természetesen éreztették hatásukat a társadalom életének minden megnyilvánulásában és így a szociális kutatásban is. S. A. Stephan mutat az új kilátásokra és lehetőségekre «The New Deal and the New Social Research» c. cikkében.⁴

Az új korszakban új erőre kaptak azok a régebben elkezdett kutatások, melyeket az elnökök által kinevezett különböző bizottságok folytatnak a helyzet felderítésére. Ilyen például a Committee on Farm and Village Housing. (A tanyai és falusi lakáskérdés bizottsága.) Ez a bizottság 1932-ben adta ki jelentését, melyet az otthonépítés és saját otthonok létesülésének elősegítése végett összehívott elnöki konferencia elé terjesztett volt. A közel 300 oldalas monográfia felöleli a lakásviszonyok és azzal kapcsolatos problémák ismertetését, a tervezés-építés, a tanyai

¹ Lynd, Robert S. and Helen M.: Middletown. New York. Harcourt Brace and Co. 1929.

² Sanderson, Dwight: The Rural Community. The Natural History of a Sociological Group Boston. Ginn and Co. 1932.

³ Wright, Helen Russell: Welfare of Children of Maintenance of Way Employees. Washington. 1932. United States Department of Labor.

⁴ The Journal of Social Forces. 13 köt. 4 sz. 1935 máj. 515 l.

település, a szépítés kérdéseit, továbbá a gazdasági és nevelési kilátásokat.¹

A Committee on Recent Social Trends (Az újabb szociális irányzatok bizottsága) szintén jelentés formájában készítette el az újabb évek egyik legjelentősebb kooperatív tanulmányát, mely felöleli a szociológiának legkülönbözőbb területeit.²

A bizottságot még 1929 végén Hoover elnök bízta meg azzal, hogy készítsen tanulmányt az amerikai társadalom fejlődéséről, azoknak a problémáknak megvilágítására, melyekkel a jelenben vagy esetleg a jövőben foglalkoznia kell az Egyesült Államok népének. A kutatásra anyagi lehetőséget a Rockefeller alapítvány adott és 1930 elején már kitűnő szakemberek egész testülete foghatott a munkához. 1932-ben készült el a végleges jelentés — nagyvonalú szociográfiai felvétel az Egyesült Államok százmilliós népéről és azokról a tényezőkről, melyek ezt a hatalmas nemzetet változtatják, befolyásolják és fejlesztik. A falu problémáival a mű X. fejezete foglalkozik.³

Az ezen alkalommal összegyűjtött bő anyag, melyet a jelentés teljes egészében ismertetni nem tudott, értékes monográfia-sorozatban jelent meg. E monográfiák egyike «A Falusi Társadalom Fejlődése», melynek elkészítésében közreműködött az Institute of Social and Religions Research is.⁴ Ezt a könyvet a tárgyilagossághoz való szigorú ragaszkodás jellemzi. Érzelmeknek, igazolhatatlan feltevéseknek eleve nem adott helyet a bizottság. Az eredmény nem más, mint kitűnő szakemberek által gyűjtött és analizált hatalmas adattömeg. A könyv iskolapéldája a Lundberg által hirdetett, kvantitatív, statisztikai módszer szerinti felvételnek, ezért kissé bővebben ismertetjük.

Az első fejezet a földműves lakosság mobilitásával foglalkozik. Térképek, grafikonok és statisztikák segítségével kimutatja, hogy már 1870-től, de különösen 1910-től kezdve az amerikai földműves nép állandó tömegben áradt a városok felé, egész 1926-ig. 1926 óta az irányzat megváltozott, a városba tódulás megszűnt és jelenleg több ember költözik ki a városokból, mint megfordítva. A grafikonok tisztán mutatják, hogy a városbaözlönés fordított arányban van a földművelés általános jövedelmezőségével, viszont a vidékre költözés fordított arányban van az ipari konjunktúra vonalával.

Világot vetnek az újabb kutatások arra is, hogy a vidéki lakosság, mely Amerikában régebben túlnyomóan farmokon élt, falukba tömörül.

¹ The President's Conference 011 Home Building and Home Ownership: Farm and Village Housing. Washington D. C. National Capital Press. 1932.

² Recent Social Trends. New York. Mc. Graw-Hill Book Co. 1933.

³ Kolb J. H. és Brunner E. S.

⁴ Brunner, Eduárd and Kolb J. H.: Rural Social Trends. New York. Mc. Graw Hill Co. 1933.

A falvak között van kb. 4000 iparúzó falu — egy-egy nagy gyár körül alakult község, melynek lakói falusiak, de nem földművelők.

A vidéki lakosság abszolút számban állandóan növekedik, azonban relative egyre kisebb részét jelenti az Egyesült Államok lakosságának. Megállapítható, hogy a földműves falukban 1920 óta több az öregember, kevesebb a gyerek, a nők száma és a házások száma emelkedik, a bevándoroltaké csökken.

A második fejezet a vidéki élet és a földművelés viszonyaival foglalkozik. A bő statisztikai táblázatok bizonyítják, hogy a földművelés relatív jelentősége a nemzeti jövedelem szempontjából csökken. A farmbérletek száma emelkedik, éppúgy mint a gazdaadósságok, a föld értéke pedig csökken. Számokban mérhető volt a földművelés mechanizálásának haladása (traktor, teherautó stb.) és az ezzel kapcsolatos túltermelés. Sorra kerülnek a farmer vásárlóereje, a földművelésből eredő jövedelem fluktuálása, az adóteher növekedése, a fogyasztás változó divatja, mely a földművest új problémák elé állítja. (Tudvalévő, hogy az Egyesült Államok népe az utolsó két évtizedben roppant mértékben csökkentette a kenyér, tészta, lisztfogyasztást, ezzel szemben pedig előretört a hús és tejtermékek, tojás, zöldség, gyümölcs fogyasztása.) Növekszik azoknak a farmereknek száma, akik a földművelésen kívül még valamely más jövedelmező foglalkozást üznek. A kisfarm és a nagybirtok tért nyernek — a középbirtokok száma csökken. A szövetkezetek ereje és jelentősége nem változott lényegesen az elmúlt tíz év alatt. Annál jelentősebb volt a farmerek szempontjából az utolsó tíz év agrikulturnális törvényhozása. A farmer életstandardjára vonatkozólag utal a könyv számos kitűnő tanulmányra. Ennek örvendetes emelkedése mérhető például a villamosítás, vízvezeték stb. használatának elterjedésével. Vizsgálat tárgya volt, hogy mire használja a farmon férfi és nő a gépek által felszabadított időt, — kiderült azonban, hogy ritkán használják szórakozásra, inkább újfajta munkára, p. o. a ház nagyobb tisztaságának elérésére stb.

A további fejezetek foglalkoznak a falu fejlődésével, a vidék és a falu viszonyával, különösen a foglalkoztatás szempontjából; vidék és város viszonyával; a kereskedelmi és hitelezéssel; az elemi iskola nevelőhatásával, iskolaépítéssel, magasabbfokú nevelésre való törekvéssel, írástudatlanság fogyatkozásával; az egyházakkal és az általuk nyújtott szolgálattal; a társadalmi és rekreációs szervezetekkel (cserkészet, sportklubok stb.); a vidéket szolgáló szociális munkával (Vörös Kereszt, védőnők, gyermekvédő szervezetek stb.); a helyi önkormányzatok szociális vonatkozásairól; az utolsó fejezet pedig még egy pillantást vet az 1930-at követő évekre, sőt a jövőbe.

Az amerikai földművelés nem vett részt a prosperity fellendülésében, a depresszió azonban annál erősebben érintette. Az amerikai farmer vásárlóereje 1932-ben 48%-a volt volt az 1909—1914-es átlagnak. A vidék

fejlődése, a civilizáció terjedése megállt. Mégis 1932 óta lassú javulás érezhető. Városi elemeknek a faluba való telepítése a depresszió hatása alatt, az eddigi jelentések szerint, nem sok jót ígér. A földművelésnek jelen állapotában nincs szüksége több termelőre. A traktorok ezreinek helyét újra elfoglalta a ló. Mozi és népi mulatóhelyek helyett az emberek tanulásban, művészetekben, zenében, műkedvelő színdarabokban találnak örömet.

A nehéz időkben mégis a farmerek meg voltak elégedve és úgy érezték, hogy biztosabb, jobb dolguk van mint a városiaknak. S lassan tért nyér az a meggyőződés, hogy a földművelés nemcsak kenyérkereset, hanem elsősorban életmód.

Több hivatalos kiadvány¹ ismerteti az Amerikában eddig szokatlan erős állami beavatkozás hatását az agrártársadalomra. Az állami intézkedések értékével és bírálatával foglalkozik a farmok népének szempontjából W. Gee, az utolsó 16 esztendő eseményeit felölelő könyvében.² Ugyanez a szerző adott egy jelentős, összefoglaló tanulmányt, melynek címe: «A földművelés szociálökonomiája.»³ E könyv az agrikulturnális problémákat nem egyszerűen gazdasági, vagy szociológiai, vagy történelmi vagy kormányzati szempontból nézi, hanem szerencsés szintézissel mindezeket felhasználva, egységes képet ad.

H. W. Odúm egy cikkben rámutat a társadalmi téren való tervgazdálkodás szükségességére.⁴ W. Colé pedig beszámol a Tennessee-völgyben folyó kísérletről, hol a kormányzat megpróbálkozott egy szociológiai alapon megtervezett telepítéssel.⁵

Előkészületben van egy három kötetre tervezett enciklopédikus munka is, melynek célja, hogy egységes képet adjon a mezőgazdaság szociológiájáról. Ennek ez év július havában kellett megjelennie, szerzői P. A. Sorokin, C. C. Zimmermann és Ch. I. Galpin.⁶

Bár Amerikának mindig büszkesége volt, hogy nagy alkotásait a társadalom és nem az állam erejével hozza létre, az újabb időkben egyre nagyobb jelentőséget kapnak a szociális kutatás terén is az állam hivatalos és félhivatalos szervei. Az úgynevezett Government Bureau-k az

¹ United States Dept. of Agriculture; Agricultural Adjustment Administration: Agricultural Adjustment. 1934.

² Gee, Wilson: American Farm Policy. New York. W. W. Morton and Co. 1934.

³ Gee, Wilson The Social Economies of Agriculture. New York. The Macmillan Co. 1932.

⁴ Odúm, Howard W.: The Case for Régióál National Social Planning. The Journal of Social Forces. 13 köt. 1 sz. 1934 okt. 6 l.

⁵ Cole, William E.: Personality and Cultural Research in the Tennessee Valley. The Journal of Social Forces. 13 köt. 4 sz. 1935 máj. 521 l.

⁶ Sorokin P. A., Zimmermann C. C. and Galpin Ch. J.: A Systematic Source Book in Rural Sociology. Minneapolis, Minnesota. The University of Minnesota Press.

Az e könyvre vonatkozó adatokat Vesta M. Sonne kisasszony, Bryn Mawr College szociálökonomiai tanszékének tanársegéde bocsátotta rendelkezésemre. Szíves segítségéért e helyen is köszönetet mondok.

egyetemen képzett szociális kutatómunkások egész hadát alkalmazzák és eredményeiket kitűnő publikációkban közlik.

Kétségtelen, hogy a gazdasági nehézségek, melyekkel ez a nagy ország az elmúlt években küzdött, nem tudta megállítani a társadalomtudomány terén folyó kutatómunkát. Sőt — a társadalom bajai és szenvedései csak fokozottabb munkára buzdítják azokat, akik remélik, hogy a szenvedéseket enyhíteni fogja a társadalmi dolgokban való szélesebb-körű és mélyebb tudás.

A Tennessee völgyben folyó kísérlet lesz nagy próbája annak, hogy az amerikai szociográfia és szociológia elméleti eredményeit mennyire tudja gyakorlati haszonra fordítani a szociálpolitika.

Roosevelt elnök számos radikális reformmal próbálja a depresszióból kivezetni az Egyesült Államok népét, azonban voltak bizalmas környezetében egyesek, akik még ezeknél is sokkal mélyebbre ható reformokkal kívánták megváltoztatni az amerikai társadalmat. Roosevelt elnök ezeknek rendelkezésére bocsátotta a Tennessee-völgyet, hogy próbálják ott megvalósítani az amerikai Eldorádót és az új társadalmi rendet.

A Tennessee Valley Authority vezérgondolata, hogy miután az Egyesült Államok területe már nem az a nagy szabad tér, melyen mindenki megél, aki életrevaló és mindenki úgy gazdagodhat, ahogy tud, — tervgazdaságra van szükség, mely egyensúlyba hozza a termelést és fogyasztást és a föld természeti kincseinek elosztását a népesség szükségletei szerint irányítja.

A Tennessee-völgye az Egyesült Államok déli részén fekszik, itt él az ország fehér lakosságának legműveletlenebb és legelmaradottabb része. Itt állandó volt a szegénység, még a prosperitás éveiben is és a nép mindig segélyre szorult. Ha tehát igaz, hogy ez a nép néhány év múlva jólétben és magasabb életformák közt fog élni, akkor a kísérlet sikerült.

Az eszköz, melyet a Tennessee-völgy vezetői használni akarnak, a gép, a technika, mely Amerikában most dolgozik először közvetlenül és egyedül a köz javára.

A háború alatt Amerika nitrátok nyerése céljából óriási vízművet létesített a Muscle Shoals vízesésnél, mely alkalmas volt roppant mennyiségű villamosság fejlesztésére. A háború után megindult a harc azért, hogy ezt a nagy erőforrást a népjólét szolgálatába állítsák. Norris szenátor vezette a küzdelmet, mely azért volt rendkívül nehéz, mert az individualista amerikaiak elvi kérdésnek tartják azt, hogy az állam semmiféle hasznóhajtó berendezést ne vonjon el az egyéni vállalkozás elől. Így p. o. a háború alatt államosított vasutakat is visszakapták a részvénytársaságok. A Muscle Shoals műveket többen is meg akarták venni az államtól, Ford öt milliót ígért értük, de Norrisnak sikerült ezt megakadályoznia és végül is megnyerte tervei számára Rooseveltnél, ki személyesen választotta ki azokat az úgyszólván teljhatalommal felruházott meg-

bízottakat, akiknek feladata, hogy a roppant villamos energia felhasználásával felvirágoztassák a Tennessee-völgyet, melyet «a szociológus professzorok paradicsoma» néven emlegetnek.

A vízműveken jelenleg munkások ezrei dolgoznak, napi 5% órai munkaidővel és a Tennessee-völgyben egyik ideális falu a másik után keletkezik, egy-egy gyárvállalat körül, melyeket az olcsó villamos energia vonz. Az egész telepítés terv szerint történik — azon elgondolás szerint, melyet Ford kezdett megvalósítani az ő telepein: minden munkásnak legyen annyi földje, melyen megterem családjá élelmének legalább egy része, amit pedig készpénzen kell venni, azt tudja keresetéből megszerezni.

Most épül p. o. Norris község kétezer lakos számára. Miben fog különbözni más amerikai községektől?

Nem lesz benne telekspekuláció — telket és házat csak munkások vehetnek. Nem lesznek egymással versenyző boltok, mert a kereskedelmet engedélyhez kötik és központilag ellenőrzik. Nem lesznek egymással szembenálló egyházai és a közönséget adóztató egyesületei. Templom csak akkor lesz, ha a különböző felekezetek meg tudnak egyezni egy közös templom tartásában. Minden családnak lesz nagy kertje és jó úthálózat fogja kényelmessé tenni a közlekedést a közeli farmokkal. Minden ház téglából épül, villamos fűtéssel, világítással, villamos konyhával, villamos mosógéppel, villamos jégszekrényvel és a villamosságnak minden házi használatra való beállítással.

Az ilyen mesterséges falvak természetesen tág teret nyújthatnak arra, hogy bennük különböző társadalmi elméleteket kipróbáljanak. S ebben előreláthatólag nem is lesz hiány, mert a vezetőségbe tizenkét amerikai egyetem szociológus-tanárát is meghívták. Érdeklődéssel várhatjuk tehát azokat a tanulmányokat, melyeket az eredményekről néhány éven belül kapni fogunk.

Ha beválnak a remények, a Tennessee-völgy népe lassan át fog alakulni és a kényelem, a jólét, a gazdasági biztonság gyökeresen meg fogják változtatni azokat az állapotokat, melyek eddig szomorúan jellemezték ennek a vidéknek politikai magatartását, nevelésügyét, kereskedelmét — és a szabad idő használatát.

A vezetők bíznak abban, hogy 20 év alatt bőségesen meg fog térülni az a százmillió dollár, melyet a kísérletre szánt az állam és amely a költségvetésnek csak egy százaléka. A kísérlet sikere pedig nemcsak az alap-eszmének, a tervgazdálkodás eszméjének sikerét jelentené, hanem módot adna annak ellenőrzésére is, hogy sok más téren hogyan váltak be az amerikai szociológusok elgondolásai.

Bobula Ida.